

Ks. Błażej BORÓWKA
Częstochowa, WIT

Eucharystia w Kościele polskokatolickim

Kościół Chrystusowy, wychodząc od biblijnego wydarzenia w przededniu śmierci Chrystusa w Wieczerniku, posłuszny poleceniu Pana, sprawuje Eucharystię. Stanowi ona centrum życia religijno-liturgicznego. Bolesne podziały w Kościele na przestrzeni historii doprowadziły do odłączenia się wielu wspólnot, funkcjonujących dzisiaj jako odrębne Kościoły. Dla nich wszystkich jednak Eucharystia w różny sposób rozumiana i przeżywana, stanowi ważny czynnik integrujący wiernych Kościoła. Jeśli nawet nie jest rozumiana jako sakramentalna „uczta – ofiara” i dla wielu uczniów Chrystusa nie jest spotkaniem z sakramentalnie obecnym Panem Kościoła, to jej symboliczny wymiar spełnia swoje zadania integrujące tych, którzy podzielają tę samą wiarę.

Dla Kościoła polskokatolickiego, sprawowana w nim Eucharystia stanowi sakramentalne uobecnienie zbawczego misterium Chrystusa, dokonanego na Golgocie. Kościół ten przeżywa ją i sprawuje nie jako symbol, ale rzeczywistość spotkania ze Zmartwychwstałym, który realnie i duchowo jest obecny pod postaciami chleba i wina. Polskokatolicy traktują zatem Mszę św. jako wypełnienie nakazu Pana: „Czyńcie to na moją pamiątkę” (1 Kor 11, 24) i sprawują ją jako sakramentalne uobecnienie „uczty – ofiary”. Stanowi ona ważny czynnik na drodze osobistego i wspólnotowego uświęcenia nie w wymiarze symbolicznym, ale realno-sakramentalnym. Dlatego jej sprawowanie i przyjmowanie jest czymś ważnym, domagającym się odpowiedniego duchowo-moralnego przygotowania. Jest spotkaniem z Panem na drogach codziennego życia i w momencie jego zakończenia.

Kościół polskokatolicki, traktując Eucharystię jako duchową i realną rzeczywistość, nie pozostawia jej sprawowania spontanicznemu przeświadczeniu duchownych i wiernych, ale reguluje odpowiednimi normami prawnymi. Stanowi to podkreślenie jej znaczenia w życiu i nauczaniu Kościoła. Niniejszy artykuł stanowi próbę opisanie Eucharystii w doktrynie i prawie Kościoła polskokatolickiego.

Ks. Błażej BORÓWKA – mgr. lic. prawa kanonicznego, mgr teologii, prezbiter archidiecezji częstochowskiej, pomocniczy wikariusz sądowy w Sądzie Metropolitalnym w Częstochowie, doktorant na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL.

1. Wprowadzenie w doktrynalno-prawne ujęcie sakramentów świętych w Kościele polskokatolickim

Prawo Kościoła polskokatolickiego określa, że „Biskupi, kapłani i diakoni są wykonawcami uchwał synodalnych odnoszących się do pasterzowania, nauczania i uświęcania w Kościele”¹. Zaznacza się przy tym, że: „Do należytego wykonywania kultu religijnego służy liturgia, przez którą należy rozumieć całokształt słów i czynności mających na celu w sposób usystematyzowany wyrażać publiczną cześć oddawaną Bogu, Matce Boskiej i świętym”². Ten proces wychowania i duchowej formacji wiernych dokonuje się przede wszystkim przez sprawowanie sakramentów i głoszenie słowa Bożego: „Podstawową formą oddziaływania na wiernych w sprawach wiary i moralności jest szafowanie Sakramentów Świętych oraz głoszenie Słowa Bożego przez kazania, rekolekcje i misje”³. Doktryna Kościoła polskokatolickiego przekazuje naukę o siedmiu znakach sakramentalnych: chrzest, bierzmowanie, pokuta, Najświętszy Sakrament czyli Eucharystia, namaszczenie chorych, kapłaństwo (sakrament święceń) i małżeństwo⁴. Biskup Franciszek Hodur w ujętych przez siebie *Podstawowych zasadach wiary dla Polskiego Narodowego Kościoła Katolickiego* do sakramentów zalicza również „Słowo Boże”, czyli słuchanie słowa Bożego⁵. Nie zostało to przyjęte w Kościele polskokatolickim.

W Katechizmie Kościoła Polskokatolickiego znajdujemy krótką i zwięzłą definicję sakramentów: „Sakramentami świętymi, od słowa *sacrum* czyli rzecz święta, nazywamy pewne obrzędy, które są dla nas potrzebne do otrzymania niewidzialnych łask od Boga”⁶. Bardziej uszczegółowione zdefiniowanie sakramentu znajdujemy w ujęciu teologii starokatolickiej, z której czerpie Kościół polskokatolicki: „[...] sakrament ma jako działanie uobecniające, wybitnie charakter wydarzenia. Sakrament mówi sam przez się i nie potrzebuje słowa wykładni. Nie ma jednak sakramentu bez słowa. Potrzebne jest ono, aby (jako tzw. *forma* sakramentu) wyjaśnić sens sakramentalnego działania (tzw. *materii*) i uczynić go skutecznym. Słowo służy sakramentowi, ale jest on czymś więcej niż słowem: „Sakrament jest rzeczywistością, którą słowo tylko oznacza. W odróżnieniu od odtwarzającego słowa kazania, które działa bezpośrednio, działanie sakramen-

1 *Prawo Wewnętrzne Kościoła Polskokatolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 20.06.2003 r.*, (PWKP) I, § 5, ust. 4, Warszawa 2003.

2 *Podstawowe Prawo Kościoła Polskokatolickiego w PRL z dnia 20.09.1966 r.* (PPKP) VII, art. 4, kan. 169 § 2.

3 PPKP VII, art. 1, kan. 156 § 1.

4 E. BAŁAKIER, *Katechizm Kościoła Polskokatolickiego* (KKP) 305, Warszawa 1979; PPKP „D” § 35.

5 T.R. MAJEWSKI, *Biskup Franciszek Hodur i jego dzieło*, Warszawa 1986, 103-104.

6 KKP 305.

talne jest znakiem instrumentalnym (*signum instrumentale*), przez który łaska działa pośrednio. Właśnie w pośredniości działania łaski tkwi nieporównywalny charakter rzeczywistości sakramentu⁷.

Kwestia ważnego udzielenia sakramentu wymaga spełnienia się pięciu niezbędnych warunków: podmiotu (osoby, która przyjmuje sakrament), materii (zewnątrznego znaku określonego przez Pismo Święte bądź Tradycję Bosko-Apostolską), formy (słów określających łaskę danego sakramentu pochodzących bezpośrednio od Chrystusa, Tradycji bądź określonych przez władzę kościelną), szafarza (osoby upoważnionej i działającej w imieniu Kościoła) i właściwej intencji (woli współpracy z łaską Bożą ze strony przyjmującego sakrament, jak również woli udzielenia go zgodnie z intencją Kościoła ze strony szafarza). Sakrament jest publiczną czynnością Kościoła, dlatego udzielenie go na sposób prywatny bez upoważnienia Kościoła, nawet przez biskupa, skutkuje jego nieważnością. Sakramenty swoją moc czerpią z zasług Chrystusa, dlatego moralna postawa szafarza choć pożądana i nakazana, nie wpływa na ich skuteczność pod względem ważności⁸.

Teologia polskokatolicka dokonuje podziału sakramentów na niepowtarzalne (wywierające w duszy niezatarte znamię): chrzest, bierzmowanie, kapłaństwo/święcenia i powtarzalne: pokuta, eucharystia, namaszczenie chorych, małżeństwo. Ponadto dzieli je na sakramenty „żywych”, tzn. przyjmowane w stanie pojednania z Bogiem: bierzmowanie, eucharystia, namaszczenie chorych, święcenia, małżeństwo i sakramenty „umarłych”, tzn. przyjmowane w stanie grzechu ciężkiego: chrzest i pokuta. Sakramenty przyjęte w grzechu ciężkim po spowiedzi odżywają, udzielając łaski, przy czym chrzest stanowi pierwszy sakrament uzdalniający do ważnego przyjęcia pozostałych sześciu⁹.

Prawo Kościoła, ujmuje to w następujących normach: „Wszyscy wierni mają prawo do korzystania z tych środków, które, jako potrzebne do zbawienia, znajdują się w dyspozycji Kościoła¹⁰. Wierny Kościoła we własnym interesie duchowym jest zobowiązany do korzystania w miarę możliwości z dóbr nadprzyrodzonych Kościoła przez branie żywego udziału w życiu kościelnym, a w szczególności przez: a) zachowanie przykazań Bożych i kościelnych; b) regularne uczestniczenie w nabożeństwach kościelnych, zwłaszcza w niedzielnej i świątecznej Mszy św.; c) uważne słuchanie słowa Bożego czyli kazań; d) częste przystępowanie do sakramentów Pokuty i Komunii św.”¹¹. Sakramenty w duchowym wymiarze Kościoła polskokatolickiego stanowią zatem niezbędne środki służące osobistemu i wspólnotowemu uświęceniu wiernych.

⁷ U. KURY, *Kościół Starokatolicki. Historia. Nauka. Dążenia*, tłum. W. Wysoczański, Warszawa 1996, 198.

⁸ T.R. MAJEWSKI, *Biskup Franciszek Hodur*, 103-104.

⁹ KKP 309-312.

¹⁰ PPKP I, art. 3, kan. 14 § 1.

¹¹ Tamże I, art. 3, kan. 17 „a-d”.

2. Teologiczna istota Eucharystii w Kościele polskokatolickim

Kwestie prawne w odniesieniu do wszystkich sakramentów, jak i sakramentalno-moralne w aspekcie sprawowania Eucharystii zostały uregulowane podczas Piątego Synodu Ogólnopolskiego Kościoła Polskokatolickiego w 1966 r. Stanowią one integralną część z obecnie obowiązującym prawem¹².

Kościół polskokatolicki w teologiczno-sakramentalnym rozumieniu Eucharystii odwołuje się do teologii starokatolickiej¹³. Wychodzi ona z biblijnego ustanowienia Eucharystii na kanwie żydowskiej paschy (por. Mk 14, 22-25; Mt 26, 26-29; Łk 22, 15-20; 1 Kor 11, 23n). Tym samym przyjmuje realną i rzeczywistą obecność Chrystusa w Eucharystii na sposób sakramentalny, ale bez prób opisywania tej tajemnicy, tzn. bez wnikania, jaką jest ta obecność. Według tej nauki, Chrystus niewątpliwie jest obecny w Eucharystii podczas jej sprawowania, ale i później, kiedy przechowuje się Eucharystię w tabernakulum¹⁴, jednak wszystko, co wiąże się z Jego obecnością i sposobem tej obecności, stanowi tajemnicę zbawienia¹⁵. Tym samym uznaje jako niewiążące dla wiary rzymskokatolickie rozumienie substancjalnej obecności Chrystusa i odrzuca pojęcie transsubstancjacji (przeistoczenia). Spojrzenie starokatolickie na tę kwestię jest następujące: „[...] wypowiadając te słowa (ustanowienia), Jezus nie miał na myśli swojego ciała jako substancji lub materii, ale – podobnie jak przy słowach nad kielichem – miał na myśli wydarzenie, mianowicie swoją ofiarną śmierć. Nie do przyjęcia jest zatem wykładnia: chleb jest (materialno-substancjalnie) moim Ciałem. Słowa: *To jest Ciało moje, to jest Krew moja* oznaczają więc samouobeczenie Chrystusa w błogosławionej mocy swej ofiarniczej śmierci, którą poniesie On za nas cieleśnie, to znaczy swoim własnym Ciałem i Krwią”¹⁶. W tym rozumieniu obecności Chrystusa w Eucharystii podkreśla się, że jest ona „duchowa i realna”¹⁷, bez określenia, w jaki sposób się to dokonuje, co zostało wyrażone w Deklaracji Utrechckiej: „Zważywszy fakt, że Eucharystia św. w Kościele katolickim od dawna stanowi prawdziwy ośrodek służby Bożej, uważamy za swój obowiązek oświadczyć również, że zachowujemy wiernie w nienaruszonej formie starą katolicką wiarę w Najświętszy Sakrament Ołtarza, wierząc, że pod postaciami chleba i wina przyjmujemy Ciało i Krew naszego Pana, Jezusa Chrystusa. Sprawowanie Eucharystii w Kościele nie jest ciągłym powtarzaniem czy odnawianiem Ofiary pojednania, jaką Chrystus złożył na krzyżu raz na zawsze.

¹² PWKP I, § 5 ust. 5.

¹³ Tamże I, § 3 ust. 1-2.

¹⁴ *Rytuał Kościoła Polskokatolickiego*, Warszawa 1961, 25.

¹⁵ U. Küry, *Kościół Starokatolicki*, 205-216.

¹⁶ Tamże, 207.

¹⁷ Tamże, 209.

Jej ofiarny charakter polega na tym, że stanowi trwałą pamiątkę tej Ofiary i jest dokonującym się tu na ziemi realnym uobecnieniem tej jedynej Ofiary Chrystusa, poniesionej dla zbawienia odkupionej ludzkości, która według Hbr 9, 11-12 składana jest nieustannie przez Chrystusa w niebie, gdzie sam Chrystus wstawia się za nami przed obliczem Boga (Hbr 9, 24). Eucharystia posiadając taki właśnie charakter w odniesieniu do Ofiary Chrystusa, jest jednocześnie uczną ofiarną, podczas której wierni, przyjmując Ciało i Krew Pana, wchodzą ze sobą w społeczność (1 Kor 10, 17)¹⁸.

Można stwierdzić, że w powyższych rozważaniach zawiera się istota starokatolickiego rozumienia Eucharystii, które podziela Kościół polskokatolicki. Jednakże w kwestii transsubstancjacji, odwołując się do *Podstawowych zasad wiary w ujęciu ks. Bpa Hodura*, należy stwierdzić: „Mówimy, że np. rzymskokatolicka teoria o transsubstancjacji, tzn. o przeistoczeniu, jest również jednostronną. Można z niej korzystać, lecz bez przekonania, że to dogmat wiary. W ślad za praktyką starochrześcijańską, zachowaną w Kościołach Wschodu, wierzymy po prostu, że eucharystyczny Chleb i Wino, po kapłańskiej konsekracji stają się Ciałem i Krwią Jezusa Chrystusa”¹⁹.

Spojrzenie na Eucharystię w aspekcie jej ważności komplikuje zezwolenie przez Kościoły przynależące do Unii Utrechckiej na przyjęcie święceń kapłańskich przez kobiety²⁰. O ile Eucharystia sprawowana przez biskupa lub prezbitera posiadającego ważne święcenia w aspekcie rzymskokatolickiego rozumienia sukcesji apostoelskiej²¹ (bowiem starokatolicy i polskokatolicy²² uznali za ważne święcenia anglikanów²³, które Kościół rzymskokatolicki uważa za nieważne²⁴, a tym samym sprawowaną przez anglikanów Eucharystię) nie budziła jak dotąd wątpliwości co do jej ważności, to odtąd z punktu widzenia rzymskokatolickiego i prawosławnego²⁵, należy wykluczyć ważność Eucharystii sprawowanej przez kobietę bądź mężczyznę przez nią wyświęconego²⁶. Polski Narodowy Kościół Katolicki w USA

¹⁸ Treść Deklaracji Utrechckiej znajduje się w Aneksie niniejszego artykułu.

¹⁹ T.R. MAJEWSKI, *Biskup Franciszek Hodur*, 106.

²⁰ <http://www.polskikatolik.com/prasa3.html> [14.04.2011].

²¹ B. TESTA, *Sakramenty Kościoła*, tłum. L. Balter, Poznań 1998, 289-293.

²² *Kościół Polskokatolicki w Rzeczypospolitej Polskiej*, Kościan 1992, 8.

²³ *Uznanie święceń anglikańskich przez Kościół Utrechtu*: „W czerwcu 1925 r. Kościół Starokatolicki Holandii – który dotychczas powątpiewał w ważność święceń anglikańskich – uznał je w następujących słowach: «Wierzymy, że Kościół Anglii zawsze pragnął zachować kierownictwo biskupie starego Kościoła, i że formularz święceń Edwarda VI należy traktować jako ważny. Przeto bez żadnych zastrzeżeń oświadczamy, że nie została przerwana sukcesja apostoelskiego Kościoła Anglii»”, cyt. za: U. KURY, *Kościół Starokatolicki*, 528.

²⁴ <http://www.rodzinakatolicka.pl/index.php/magisterium/34-magisterium/8156-leon-xiii-apostolicae-curae-o-niewanoci-wice-anglikaskich> [14.04.2011].

²⁵ <http://www.old.cerkiew.pl/prawoslawie/text.php?id=50> [14.04.2011].

²⁶ M. PASTUSZKO, *Najświętsza Eucharystia. Według Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, Kielce 1997, 27-41.

i w Kanadzie z tego względu opuścił Unię Utrechcką²⁷. Kościół polskokatolicki nadal jest jej członkiem, ale w kwestii wyświęcania kobiet, jak dotychczas, nie podziela stanowiska Unii, a nawet wyraził stanowczy sprzeciw²⁸. Rodzi się zatem pytanie, czy ta nieugięta postawa wytrwa próbę czasu? Czy też i w Polsce w niedługim czasie zacznie się w Kościele polskokatolickim wyświęcać kobiety na księży? Do tej pory do tego nie doszło i wszyscy biskupi polskokatolicy posiadają ważną sukcesję apostołską²⁹. Tym samym sprawują ważną Eucharystię.

3. Eucharystia w normach prawnych Kościoła polskokatolickiego

Kościół polskokatolicki w swoim prawie określił Eucharystię jako: „[...] duchowy pokarm chrześcijanina i połączenie z Jezusem Chrystusem”³⁰. Ma ona wraz z nieszporami pierwszeństwo wśród nabożeństw liturgicznych przed innymi nabożeństwami określonymi jako pozaliturgiczne, takimi jak „Gorzkie żale”, Droga Krzyżowa itd.³¹.

Obecne prawo Kościoła polskokatolickiego w odróżnieniu od rzymskokatolickiego³² nie określa jednoznacznie, kto jest szafarzem Eucharystii w znaczeniu jej sprawowania. Wskazuje to, natomiast, *Rytuał Kościoła Polskokatolickiego*: „Sakrament Eucharystii sprawuje wyłącznie kapłan w czasie Ofiary Mszy św.”³³. Dopiero z porównania obowiązków poszczególnych duchownych, wyszczególnionych w prawie, jasno wypływa, że jest nim biskup i kapłan/ksiądz³⁴. Wskazuje na to również nauczanie katechizmowe: „Podczas odprawiania Mszy świętej biskup lub kapłan odmawia modlitwy dziękczynne oraz błogosławi chleb i wino, używając tych samych słów, jak to uczynił Chrystus podczas Ostatniej Wieczerzy. Na mocy wypowiedzianych słów chleb jest Ciałem, a wino Krwią Chrystusa. Czynność tę nazywamy konsekracją chleba i wina”³⁵.

Odwołując się natomiast do starokatolickiej teologii zachowującej trójstopniowy podział święceń, nie mamy wątpliwości, kto jest prawowitym szafarzem Eucharystii: „Zwyczajnym szafarzem Eucharystii jest kapłan, który dzięki swoim

²⁷ <http://www.polskikatolik.com/prasa3.html> [14.04.2011].

²⁸ *Postanowienie Biskupów Kościoła Polskokatolickiego z dnia 17 października 1989 r. w sprawie diakonatu i prezbiteratu kobiet*, „Miesięcznik Kościelny. Urzędowy Organ Wewnętrzny Kościoła Polskokatolickiego” IV (1994) 14, 21-22.

²⁹ *Sukcesja apostołska w Kościele Polskokatolickim*, w: T.R. MAJEWSKI, *Biskup Franciszek Hodor*, 198-203; także w: M. PASTUSZKO, *Sakrament Święceń (kanony 1008-1054)*, Kielce 2008, 103.

³⁰ PPKP „D” § 5.

³¹ Tamże VII, kan. 171 § 2.

³² KPK 1983, kan. 900.

³³ *Rytuał Kościoła Polskokatolickiego*, 25.

³⁴ PWKP IV, § 42-58.

³⁵ KKP 352.

święceniom wchodzi w związek sprawczy z Panem Kościoła i jako taki działa *in persona Christi* [...]. Kapłan sprawuje Eucharystię jako liturg społeczności, której organem jest z woli Chrystusa. Nie jest on podporządkowanym społeczności kapłanem ofiarnikiem, który składa Ofiarę Mszy świętej za społeczność (*sacerdos sacrificii*). Kapłanem ofiarnikiem jest sam Chrystus, podczas gdy kapłan przewodniczy jako pełnomocnik, zgodnie ze starokościelnym, liturgicznym nazewnictwem, jest tylko *minister consecrandi* (posługującym w dokonującej się konsekracji)³⁶.

Jak to już wyżej zostało ukazane: tylko biskup i kapłan/ksiądz ważnie wyświęceni mogą sprawować Eucharystię. Obecne prawo nie dopuszcza kobiet do święceń³⁷. Wskazuje na to również nauczanie Kościoła m.in. wyrażone w Katechizmie Kościoła Polskokatolickiego³⁸. W czasie Mszy św. poleca się Bogu zarówno żywych, jak i zmarłych, lecz nie w rozumieniu, że Msza jest za nich ofiarowana (aplikowana jako *fructus ministerialis*)³⁹, ale w sensie modlitwy za nich, orędownictwa w czasie sprawowanej liturgii⁴⁰. Kapłan za upoważnieniem Kościoła może sprawować Mszę św. bez ludu, zaleca się jednak, aby odprawiał ją z wiernymi⁴¹. Kwestia sprawowania Mszy św. więcej niż raz dziennie w Kościele polskokatolickim nie podlega obecnie pod rozstrzygnięcia prawne. To, ile ksiądz odprawi Mszy św. dziennie, zależy od potrzeb duszpasterskich i osobistego sumienia. Jednak niepisany zwyczaj dopuszcza trzy Msze w dzień powszedni i pięć w niedzielę bądź uroczystość (ze względu na niewielką liczbę księży i parafie rozproszone na rozległym terenie). Obecnie nie wymaga to żadnych zezwoleń kompetentnej władzy kościelnej⁴².

Materię Eucharystii stanowi chleb (wg teologii starokatolickiej nie jest istotne, czy jest praśny, czy kwaszony, jednakże w praktyce używany jest chleb praśny) i wino zmieszane z wodą⁴³. Językiem używanym w liturgii od samego początku jest język polski⁴⁴, chociaż kompletne przetłumaczenie Mszału na język polski wykonano dopiero w 1934 r.⁴⁵. Konsekracji dokonuje się wyłącznie w czasie sprawowania Mszy św.⁴⁶. Komunię św. według możliwości należy udzielać w czasie każdej Mszy pod dwiema postaciami⁴⁷.

³⁶ U. KÜRY, *Kościół Starokatolicki*, 212-213.

³⁷ PWKP IV, § 29.

³⁸ KKP 376.

³⁹ M. PASTUSZKO, *Najświętsza Eucharystia*, 42.

⁴⁰ U. KÜRY, *Kościół Starokatolicki*, 215.

⁴¹ T.R. MAJEWSKI, *Biskup Franciszek Hodur*, 106.

⁴² Z tożmowy z ks. inf. Eugeniuszem Stelmachem, proboszczem Parafii polskokatolickiej M.B. Nieustającej Pomocy w Strzyżowicach przeprowadzonej 06.04.2011 r. w Strzyżowicach (archiwum prywatne autora).

⁴³ U. KÜRY, *Kościół Starokatolicki*, 212.

⁴⁴ PPKP „A”, § 2 „b”.

⁴⁵ T.R. MAJEWSKI, *Biskup Franciszek Hodur*, 83-84.

⁴⁶ *Rytuał Kościoła Polskokatolickiego*, 25.

⁴⁷ T.R. MAJEWSKI, *Biskup Franciszek Hodur*, 106.

Szaty liturgiczne i obrzędy mają być zgodne z normami prawnymi zatwierdzonymi przez władze Kościoła⁴⁸. Diakon, w tym, co jest związane z kultem eucharystycznym, może: rozdzielać Komunię św., wystawiać i chować Najświętszy Sakrament, przystępować do Komunii św. przy ołtarzu⁴⁹. A zatem zwyczajnym szafarzem Komunii św. jest diakon, kapłan/ksiądz i biskup. Przy czym należy odróżnić posługę diakona (należącego do hierarchii duchownej) od „diakona stałego”⁵⁰, który w zakresie kultu eucharystycznego ma takie same uprawnienia jak diakon, jednakże nie należy on do hierarchii kościelnej. Do godziwości sprawowanego przez nich kultu, a zatem i Eucharystii, prawo nakłada na nich obowiązek otrzymania jurysdykcji⁵¹.

Do Komunii św. mogą przystąpić wierni mający używanie rozumu i po spowiedzi św. Zaleca się jak najczęstsze przystępowanie do Komunii św., a przynajmniej raz w roku w okresie wielkanocnym z zachowaniem postu eucharystycznego⁵². Kościół polskokatolicki, podzielając starokatolickie nauczanie Kościołów Unii Utrechckiej, udziela Komunii św. chrześcijanom z innych Kościołów, o ile wyznają wiarę w obecność Chrystusa w Eucharystii i wypływa to z pastoralnych potrzeb, mających na celu służyć duchowemu wsparciu⁵³. Na temat uczestniczenia w sprawowanej Mszy św. mówią dwa kanony. Pierwszy z nich, wśród zaleceń dla duchowego rozwoju wiernych, wskazuje regularne uczestniczenie w nabożeństwach kościelnych, zwłaszcza w niedzielnej i świątecznej Eucharystii, jak i częste przystępowanie do Komunii św.⁵⁴ Drugi natomiast jasno precyzuje obowiązek uczestniczenia we Mszy św. niedzielnej i w święta ogłoszone przez Synod Ogólnopolski⁵⁵. Udziela się też Komunii św. jako „wiatyk” dla umierających⁵⁶. Kościół polskokatolicki zachowuje interkomunię ze Starokatolickim Kościołem Mariawitów⁵⁷.

W kwestii miejsca sprawowania Eucharystii i kultu eucharystycznego prawo Kościoła polskokatolickiego, określa: „Kult religijny odbywa się z reguły w miejscach świętych, tj. takich, które przez konsekrację lub poświęcenie przeznaczone zostały na wykonywanie kultu religijnego. Miejscami świętymi są więc kościoły, kaplice, ołtarze, cmentarze wyznaniowe⁵⁸. Każdy kościół lub kaplica

⁴⁸ PWKP IV, § 36, ust. 2; tamże VII, § 96 „a”.

⁴⁹ Tamże IV, § 45.

⁵⁰ Tamże VI § 91, ust. 1 „a”, ust. 5; *Postanowienie Międzynarodowej Konferencji Biskupów Starokatolickich w sprawie stałego diakonatu mężczyzn i kobiet z 1982 r.*, w: U. KURY, *Kościół Starokatolicki*, 514.

⁵¹ PWKP II § 12, § 15 ust. 1 „a-b”.

⁵² *Rytuał Kościoła Polskokatolickiego*, 25.

⁵³ Oświadczenie Międzynarodowej Konferencji Biskupów Starokatolickich, Konstancin 1992 r., w: U. KURY, *Kościół Starokatolicki*, 521-522.

⁵⁴ PWKP III, § 23 „a”; PPKP I, art. 3, kan. 17 § „b i d”.

⁵⁵ PPKP I, art. 3, kan. 18 § 1.

⁵⁶ *Rytuał Kościoła Polskokatolickiego*, 27.

⁵⁷ http://diament.site50.net/Di_Interkomuniant.asp [14.04.2011].

⁵⁸ PPKP VII, art. 4, kan. 173 § 1.

powinny być wyposażone w ołtarz, chrzcielnicę, instrument muzyczny, dzwon i konfesjonał⁵⁹. W kościołach i kaplicach Kościoła Polskokatolickiego wolno odprawiać modlitwy, które są przepisane lub uznane, a przynajmniej dopuszczone przez Kościół⁶⁰. Szczegółowe przepisy normujące kult religijny Kościoła Polskokatolickiego zawarte są w księgach liturgicznych (mszał, pontyfikał, rytuał)⁶¹.

Kwestia czasu sprawowania Mszy św. i innych nabożeństw wydaje się być rozstrzygnięta w następujący sposób: „Msze św. i nabożeństwa w dni świąteczne należy zorganizować tak, aby nie kolidowały z *obywatelskimi* obowiązkami wiernych”⁶².

Ochrona Najświętszego Sakramentu nie jest precyzyjnie określona w obecnym prawie. Wskazuje na to jedynie kanon określający wygląd centralnego miejsca w kościele, w którym winny znajdować się krzyż i tabernakulum⁶³. Jednakże wypływa ona z najwyższej czci i wiary w boską obecność Chrystusa w Eucharystii, zabraniającej komukolwiek poza kapłanem, diakonem i upoważnioną osobą dotykania konsekrowanych Postaci⁶⁴. Tym samym przechowuje się Je w nieusuwalnym tabernakulum, aby zabezpieczyć przed profanacją. Kult Eucharystii w Kościele polskokatolickim poza Mszą św. przewiduje wiele form adoracji Najświętszego Sakramentu, wystawionego do publicznej adoracji. Rytuał z 1961 r., nadal obowiązujący, zawiera m.in. takie nabożeństwa, jak: Komunia św. poza Mszą św., Komunia św. chorych, nabożeństwo eucharystyczne, procesja na Boże Ciało, eucharystyczna procesja dziękczynna i wiele innych⁶⁵, które odprawia się według potrzeby wiernych, rozeznanej i potwierdzonej przez miejscowego duszpasterza⁶⁶.

Obecne prawo dotyczące sprawowania i kultu Eucharystii w Kościele polskokatolickim nie zawiera się w jednym zbiorze norm prawnych. Normy te są rozproszone po wielu dokumentach. Wiele z norm przyjętych przed laty funkcjonuje w świadomości szafarzy jako obecne w prawie, choć nieskupione w jednym zbiorze. Trzeba mieć na uwadze też to, że duchowieństwo Kościoła polskokatolickiego w dużej mierze w okresie międzywojennym, w czasach PRL-u i obecnie stanowią księża, którzy z różnych przyczyn opuścili Kościół rzymskokatolicki. Z tego też względu kierowali się oni normami zaczerpniętymi z rzymskokatolickiego prawa kanonicznego i wiele kwestii rozstrzygali w tym duchu bądź na mocy dekanalnych czy parafialnych zwyczajów⁶⁷.

⁵⁹ Tamże VII, art. 4, kan. 175 § 1.

⁶⁰ Tamże VII, art. 4, kan. 171 § 1.

⁶¹ Tamże VII, art. 4, kan. 170 § 3.

⁶² Tamże I, art. 3, kan. 18 § 2.

⁶³ Tamże VII, art. 4, kan. 175 § 2.

⁶⁴ *Rytuał Kościoła Polskokatolickiego*, 25.

⁶⁵ Tamże, 25-224.

⁶⁶ Z rozmowy z ks. inf. Eugeniuszem Stelmachem, proboszczem Parafii M.B. Nieustającej Pomocy w Strzyżowicach przeprowadzonej 06.04.2011 r. w Strzyżowicach (archiwum prywatne autora).

⁶⁷ Tamże.

Zakończenie

Celem niniejszego artykułu było ukazanie sakramentu Eucharystii w doktrynie i prawie Kościoła polskokatolickiego. Bez Eucharystii właściwie nie ma Kościoła. Ona tworzy, zbiera i jednoczy wspólnotę wokół Pana, który „JEST”. To, aby Chrystus „był” w czasie sprawowanej Eucharystii, tak by nie była ona tylko pamiątką, ale rzeczywistością, domaga się ważnie wyświęconego prezbitera i biskupa. Bez nich, a co się z tym wiąże, ich ważnych święceń, nie ma ważnej Eucharystii.

Polski Narodowy Kościół Katolicki w USA u zarania swego powstania przez akt odłączenia się od Kościoła rzymskokatolickiego nie uległ sprostamentyzowaniu, ale mocno zabiegał o to, aby nie utracić właściwej sukcesji apostołskiej, którą wówczas przejął od biskupów Starokatolickiego Kościoła w Utrechcie. Ten ważny fakt zaważył o tym, że po dzień dzisiejszy sprawuje on ważną Eucharystię. Tym samym i Kościół polskokatolicki, chociaż nadal trwa w Unii Utrechckiej, to jednak stanowczo sprzeciwiając się wyświęcaniu kobiet, zachował ważną sukcesję apostołską, dzięki czemu sprawuje ważną Eucharystię.

The Eucharist in the Polish Catholic Church Summary

The article presents the Blessed Sacrament in doctrine and in law of Polish Catholic Church. Without Eucharist the Church doesn't exist. Even if it is done and understood in different ways, it unites worshipper of the Church. Both Polish Catholic International Church in the USA and Polish catholic Church in Poland have seen that eucharist is done accurately and it doesn't give into Protestantism. For Polish Catholic Church, the Blessed Sacrament becomes the presence of salvation of Jesus Christ; who dies on Golgota hill. The Church has relieved it and done it, not only as a symbol but as a reality of the meeting with Resurrected Jesus Christ. He himself is really and spiritually present in the form of Bread and Wine. The Polish Catholic Church has treated the eucharist as a real and spiritual reality. It doesn't leave it to spontaneous work of worshippers, clergymen or priests, but it is regulated by special standards and law of Church. Those elements emphasize its meaning in life and in Church instruction.

Słowa kluczowe: prawo kanoniczne, Kościół Eucharystia, duchowny, Kościół polskokatolicki, ksiądz, wewnętrzne prawo Kościoła

Keywords: canon law, Church, Eucharist, minister, Polish Catholic Church, priest, the internal law of the Church

ANEKS
DEKLARACJA UTRECHCKA
BISKUPÓW KOŚCIOŁÓW STAROKATOLICKICH
z 24 września 1889 roku

1. Zachowujemy starokościelną zasadę, wypowiedzianą przez św. Wincentego z Lerynu w zdaniu: *Id teneamus, quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est; hoc est etenim vere proprieque catholicum* (Trzymamy się tego, co wszędzie, co zawsze, co przez wszystkich było wyznawane, to jest bowiem prawdziwie i rzeczywiście katolickie). Dlatego zachowujemy wiarę starego Kościoła tak, jak wyrażona ona została w ekumenicznych Symbolach i w powszechnie uznanych dogmatycznych orzeczeniach Soborów ekumenicznych niepodzielnego Kościoła pierwszego tysiąclecia.

2. Odrzucamy watykańskie dekrety z 18 lipca 1870 roku o nieomyślności i uniwersalnej jurysdykcji, czyli kościelnej wszechwładzy papieża rzymskiego, gdyż są one sprzeczne z wiarą starego Kościoła i burzą ustrój starokościelny. Nie przeszkadza nam to jednak w uznaniu historycznego prymatu, tak jak kilka Soborów ekumenicznych i Ojcowie starego Kościoła przyznawali go biskupowi Rzymu jako *primus inter pares* za zgodą całego Kościoła pierwszego tysiąclecia.

3. Odrzucamy też, jako nie uzasadnioną w Piśmie Świętym i Tradycji pierwszych stuleci, deklarację Piusa IX z 1854 roku o Niepokalanym Poczęciu Maryi.

4. Jeśli idzie o inne dekrety dogmatyczne, wydane w ostatnich stuleciach przez biskupa rzymskiego – bulle *Unigenitus*, *Auctorem fidei*, *Sylabus* z 1864 roku itd. – to odrzucamy je o tyle, o ile są one sprzeczne z nauką starego Kościoła; nie uznajemy ich miarodajności. Odnawiamy ponadto wszystkie te protesty, które już dawniej podniósł wobec Rzymu Kościół Starokatolicki Holandii.

5. Nie uznajemy orzeczeń Soboru Trydenckiego dotyczących dyscypliny, a orzeczenia dogmatyczne uznajemy tylko o tyle, o ile są one zgodne z nauką starego Kościoła.

6. Zważywszy fakt, że Eucharystia św. w Kościele katolickim od dawna stanowi prawdziwy ośrodek służby Bożej, uważamy za swój obowiązek oświadczyć również, że zachowujemy wiernie w nienaruszonej formie starą katolicką wiarę w Najświętszy Sakrament Ołtarza, wierząc, że pod postaciami chleba i wina przyjmujemy Ciało i Krew naszego Pana, Jezusa Chrystusa. Sprawowanie Eucharystii w Kościele nie jest ciągłym powtarzaniem, czy odnawianiem Ofiary pojednania, jaką Chrystus złożył na krzyżu raz na zawsze. Jej ofiarny charakter polega na tym, że stanowi trwałą pamiątkę tej Ofiary i jest dokonującym się tu na ziemi realnym uobecnieniem tej jedynej Ofiary Chrystusa poniesionej dla zbawienia odkupionej ludzkości, która według Hbr 9, 11-12 składana jest nieustannie przez Chrystusa w niebie, gdzie sam Chrystus wstawia się za nami

przed obliczem Boga (Hbr 9, 24). Eucharystia, posiadając taki właśnie charakter w odniesieniu do Ofiary Chrystusa, jest jednocześnie uświęconą uczcą ofiarną, podczas której wierni, przyjmując Ciało i Krew Pana, wchodzą ze sobą w społeczność (I Kor 10, 17).

7. Mamy nadzieję, że dzięki wysiłkom teologów i w oparciu o wiarę niepodzielonego Kościoła uda się osiągnąć porozumienie w sprawie różnic powstałych od czasów rozłamów kościelnych. Wzywamy podległych naszemu kierownictwu duchownych, aby w głoszeniu Słowa i nauczaniu w pierwszym rzędzie podkreślali istotne prawdy wiary chrześcijańskiej, wyznawane wspólnie przez rozdzielone kościołnie wyznania; przy omawianiu zaś istniejących jeszcze sprzeczności należy starannie unikać wszelkiego naruszania zasad prawdy i miłości, a członków naszych wspólnot, za pomocą słowa i przykładu, należy tak pouczać, aby wobec inaczej wierzących zachowywali się zgodnie z duchem Jezusa Chrystusa, który jest Zbawicielem nas wszystkich.

8. Wierzimy, że przez wierne zachowywanie nauki Jezusa Chrystusa, odrzucając różne błędy spowodowane winą ludzi, wszelkie nadużycia kościelne i dążenia hierarchiczne – najskuteczniej przeciwdziałamy niewierze i obojętności religijnej, które są najgorszym złem naszej epoki. Deklarację tę przyjmują Kościoły starokatolickie: Holandii, Niemiec, Szwajcarii, Austrii, Republiki Czeskiej, Polski Narodowy Kościół Katolicki w USA i Kanadzie, Kościół Polskokatolicki w RP i Kościół starokatolicki w byłej Jugosławii (Chorwacji, Bośni, Serbii i Słowenii)⁶⁸.

⁶⁸ <http://www.magazyn.ekumenizm.pl/content/article/20030707092954340.htm> [14.04.2011].

